

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА УТВОРЕННЯ МЕТАФОР КОНЦЕПТОПОЛЯ РУЙНАЦІЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено аналізу історичних джерел утворення метафор концептополя РУЙНАЦІЯ в сучасній англійській мові, які стали рушійною силою мовотворчої активності носіїв. У межах проведеного дослідження вдалося виділити групи і субкатегорії історичних джерел, провести аналіз механізмів метафоризації досліджуваного екстралінгвістичного явища.
Ключові слова: поле концепту, метафора, актуалізація, історичні джерела, субкатегорії.

Іванченко М. Ю. Исторические источники образования метафор концептополя РАЗРУШЕНИЕ в современном английском языке. – Статья.

Статья посвящена анализу исторических источников образования метафор концептополя РАЗРУШЕНИЕ в современном английском языке, которые стали движущей силой речеобразующей активности носителей. В рамках исследования удалось выделить группы и субкатегории исторических источников, провести анализ механизмов метафоризации исследуемого экстралингвистического явления.

Ключевые слова: поле концепта, метафора, актуализация, исторические источники, субкатегории.

Ivanchenko M. Yu. Historical sources of the conceptual field BREAK metaphors formation in modern English. – Article.

The given article deals with the analysis of the historical sources of the conceptual field BREAK metaphor formation in modern English, which became the crucial force of native speakers' language creating activity. The historical sources groups and referential subcategories are revealed, the metaphor formation mechanisms is analyzed.

Key words: conceptual field, metaphor, actualization, historical sources, subcategories.

Способом людського пізнання є не пасивне копіювання об'єктів, а їх репрезентація, конструювання ментального образу [11; 7; 14; 16], що, як правило, не збігається зі світом [8, с. 70]. Сучасне бачення цієї проблеми відрізняється від традиційного підходу, оскільки реальне більше не вважається об'єктивним, тоді як образ, який формується в мисленні людини, у результаті взаємодії людини з об'єктом навколишньої дійсності є реальним; однак такий образ жодною мірою не є відбитком (facsimile) об'єкта [8, с. 321]. Ще І. Кант свого часу висловив думку про те, що чистий об'єкт може існувати лише як річ у собі. Будь-які спроби «сполучення» людини (людської свідомості) з об'єктом трансформують об'єкт у явище (феномен) [4, с. 283].

Одним і тим же словам у психіці різних людей можуть відповідати різні ментальні утворення. Тому не лише різні мови «концептуалізують» дійсність по-різному, а й за одним і тим же словом у свідомості різних людей можуть закріплюватись різні концепти [5, с. 3].

Сучасні лінгвістичні пошуки спрямовані на вивчення особливостей репрезентації дійсності, передачі та збереження знань мовними одиницями, що викривають специфіку світобачення окремого етносу. Семантична структура слів, які об'єктивують досліджуваній нами ономазіологічний простір в англійській мові, уже була об'єктом лінгвістичних досліджень (С. Гурський, З. Данилова, А. Ширяєва), у результаті чого вченим вдалося виділити й описати інваріантне значення цих лексем та розглянути їх потенційну можливість сполучатися з іншими словами.

Дослідження цієї проблеми стосувалась мовознавча концепція І. Бодуена де Куртене, який

наголошував на тому, що першочерговою є індивідуально-психічна реальність мовних елементів і мови в цілому. Науковець стверджував: «У всіх частинах мови, як би багато фізичного ми не знаходили, пульсує та може пульсувати лише чисто психічне життя» [1, с. 196]. З іншого боку, людина як істота соціальна не може не підпадати під вплив колективної свідомості. Більше того, вона в будь-якому випадку є представником певного колективу, тому, відповідно, виражає його думку загалом. М. Августінос вважає, що лише в останні десятиліття ми зустрічаємо більш систематизовану увагу до деталей когнітивної репрезентації понять «поведінка» та «стимул», які загалом об'єднуються під назвою «соціальна когніція» [6]. Л. Резнік переконує, що соціальною остання є в розумінні способу впливу на людей іншими людьми, тоді як когніція залишається більш-менш індивідуальною [13]. У будь-якому разі продуктом такої взаємодії є метафора, в основі якої лежить досвід людини. Історичні й крос-культурні дослідження довели, що метафора має історично та культурно специфічні джерела утворення, тобто джерела, які не є універсальними, а пов'язуються з особливостями історичного й культурного розвитку мовного колективу.

Завдання розвідки полягає у визначенні історичних джерел, які стали рушійною силою мовотворчої активності відповідного мовного колективу, виділенні груп і субкатегорій останніх, а також аналізу механізмів метафоризації досліджуваного екстралінгвістичного явища.

У проведених раніше наукових дослідженнях ми визначили семантико-ономазіологічну сутність досліджуваного концепту, а також проаналізували структурні параметри базового про шарку

поля концепту РУЙНАЦІЯ [2; 3]. Об'єктом статті є концептуальні метафори, які формують периферію поля концепту РУЙНАЦІЯ. Предметом дослідження є сфери – джерела утворення метафор периферії поля цього концепту.

У результаті проведеного аналізу джерел утворення метафор концептополя РУЙНАЦІЯ ми встановили, що останні охоплюють широке коло екстралінгвальних явищ. Теоретичною базою для виокремлення цих груп стали дослідження В. Белякова та Ю. Зінкена [15; 16, с. 23]. Так, відібрані нами концептуальні метафори ми поділили відповідно до сфери-джерела на три групи: «Людина та природа», «Людина та суспільство», «Засоби та результати людської діяльності».

Сфера-джерело «Людина та природа» включає такі субкатегорії:

- 1) антропоморфізми: фізіологія, їжа;
- 2) природа: фауна, флора, природні ресурси, простір, форма.

Сфера-джерело «Засоби та результати людської діяльності» включає такі субкатегорії:

- 1) механізми;
- 2) виробництво;
- 3) будівлі;
- 4) артефакти.

Сфера-джерело «Людина та суспільство» включає такі субкатегорії:

- 1) історія;
- 2) армія та війна;
- 3) релігія та вірування.

Поняття «природа» – одне з найважливіших у філософії. Неможливо зрозуміти сутність багатьох фундаментальних філософських понять, таких як «суспільство», «культура», «дух», «сутність людини» тощо, не розглянувши їх у співвідношенні з природою. Тому натуралізм як філософська позиція підкреслює завжди особливу значимість саме природи під час розгляду й вирішення центральних філософських питань буття та пізнання, особливо буття людини й людської культури [4, с. 516]. Це підтверджує також аналіз інвентаризованих нами концептуальних метафор, адже сферою-джерелом для утворення більшості з них є субкатегорія «людина та природа».

Так, обманута людина порівнюється з твариною, яка потрапила в пастку – *to fall into one's trap: I fell into his trap when I agreed to drive him home* [19, с. 92]. Безнадійність, неможливість досягнення позитивного результату передаються як характеристики представників тваринного світу, стосовно яких здійснюються відповідні операції, наприклад *to beat a dead horse: They won't refund your money; you're beating a dead horse* [24, с. 14].

У перлинах народної мудрості сварки й суперечки за аналогією порівнюються із собаками, знаходять своє вираження в таких метафорах, як *Quarreling dogs come halting home* [25, с. 659]. Прямо

пропорційний зв'язок наявності певних необхідних умов із реалізацією планів алегорично описується в прислів'ї *Destroy the nests and the birds will fly away* [25, с. 178]. Раптова зміна поведінки людини для надання особливої експресивності порівнюється з перетворенням на лебедя (*to cut a big swan*), дракона (*to turn into dragon*) тощо: *Bob cuts a big swan whenever he appears in his military uniform* [21, с. 18]; *Please, don't turn into a dragon! (change)* [24, с. 104].

Політичні, релігійні та інші переконання й інтереси викликають асоціації з кінями, котом, індіком та іншими представниками тваринного світу, а саме *to change horses in mid-steam, to turn a turk, to turn the cat in the pan etc.: As an ex-Communist seeking affiliation with the Scottish National Party, the election caught him just as he was changing ghorses in mid-stream* [29, с. 99]; *To turn Turk (to change completely as from a Christian to an infide)* [25, с. 848]; *To turn the cat in the pan (change motives, interests)* [27, с. 467].

У сучасній англійській мові багато ідіоматичних висловів, що утворюють концептуальну метафору «успіх», причому утворені вони на основі асоціативних зв'язків із тваринами, птахами (*to break the duck, to kill two birds with one stone, to kick the cat, etc.*), наприклад: *He could hardly believe he had broken his duck at last, that he was to have a start story published in a reputable magazine* [29, с. 77]; *I have to cash a check and make a payment on my bank loan. I'll kill two birds with one stone by doing them both in one trip to the bank* [19, с. 194]; *It's your kick at the cat (a chance, try)* [37, с. 59].

Сферою – джерелом утворення певної частини концептуальних метафор досліджуваного концептополя є флора, зокрема й такі зелені насадження, як сади, ліси, кущі тощо.

Так, успіх як результат наполегливої праці знаходить своє відображення в народній творчості: *If you cut down the woods, you'll catch the wolf* [25, с. 163]. Виконання дій, приречених на невдачу, порівнюється з виконанням алогічних дій: *Long are you cut Falk land wood with a pen knife* [25, с. 163]. Така ж референційна субкатегорія лежить в основі прислів'я, у якому йдеться про ефективне використання вільного часу: *One beats the bush, and the other catches the birds* [25, с. 37].

Джерелом утворення концептуальних метафор досліджуваного концепту є також явища природи. Так, певна кількість екстралінгвальних явищ, що виступають об'єктами метафор, за аналогією порівнюються з такими явищами:

а) льодом, наприклад *to cut no ice, to break the ice, etc.: We had him, tied up in no time, just like your rope a calf to take to market. He yelled some, and kicked a great deal, but that cut no ice with the boys and me* [22, с. 67]; *That idea cuts no ice. It won't help at all* [33, с. 179]; *Tom is outgoing. He's always the first one to break the ice at parties* [30, с. 28];

б) снігом: *The old lady slipped on the ice, but a snowbank broke her fall* [38, с. 63];

в) пилом: *Flattering everything in its path, reducing it to dust* [28, с. 157];

г) водою: *To beat water in a mortar* [25, с. 37];

г) камінням: *Once faced with a loss of initiative the Government left no stone unturned in collecting data for "The Times" solicitors to use in defending its conduct before the Commissioners* [29, с. 345].

Цікавими є приклади, у яких певні об'єкти навколишнього світу характеризуються через нерелевантні ознаки: холод – раптова зміна стану існування, холод – відсутність будь-яких емоцій тощо. Наприклад: *He was then the guest of Lord Rothschild, who's invited him over to view several fine gardens, which left Mr. Streeter cold* [20, с. 345]; *One look from the old man will stop you cold (stop quickly)* [24, с. 95].

Продуктивними виявились також просторові метафори. Так, фінансова неспроможність постає як зниження положення в просторі або втрата форми, наприклад *to fall into debts, to fall behind, to leave flat, to leave hanging in midair, etc.*: *Many people hurry to say that they will never fall into debts* [23, с. 74]; *Teenagers were more likely to fall behind with the rent* [27, с. 117]; *The robber took all my money and left me flat* [19, с. 202]. За таким же принципом утворені метафори нерезультативності: *Your joke left me flat* [19, с. 194]; *She left her sentence hanging in midair* [36, с. 73].

В окремих випадках метафорична актуалізація досліджуваного концепту може виражатись через фізіологію людини. Так, у метафоричному представленні вмістищем емоцій, надій є такі органи:

а) серце та груди, які зазвичай сприймаються як місце існування душі та народження почуттів: *O, my boys! I tremble for the time when I must let you go, because I think it would break my heart to have you fail as so many fail* [32, с. 122];

б) стопи, що символізують стійкість, надійність, а отже, успіх: *You got extra because you looked so clean and Nordic. Oh yes, you always fell on your feet (good luck)* [27, с. 119];

в) ноги, які зазвичай апелюють до «нижчих», «менш гідних» частин тіла, що нерідко надає висловлюванню негативного забарвлення, однак у цьому випадку метафора набуває позитивного значення як побажання: *"Break a leg!" – she whispered as he went on stage (to wish an actor luck)* [24, с. 34];

г) ментальні зусилля виражаються через маніпуляції з фізіологічним вмістилищем останніх (*to break smb's neck, to break smb's brains, etc.*): *I beat my brains out to solve the problem* [19, с. 28];

г) інші органи, наприклад *to tear one's hair, to break one's elbow, to stop one's mouth, to break the back, to beat one's gums, to turn the blind eye, etc.*: *She stamped and raged and tore her hair, and*

swore she'd never been so insulted [24, с. 539]; *She has broken her elbow at the church door* [25, с. 87]; *To stop two mouth with one morsel* [25, с. 777]; *The government has worked for years to break the back of organized crime* [41, с. 130]; *Stop beating your gums. I'm not listening to you* [1, с. 28]; *How can you turn a blind eye to all those starving children?* [19, с. 339].

Часто фізіологічні метафори базуються на асоціативному зв'язку з позамовними явищами та травмами, інколи несумісними із життям, наприклад *to kill smb, to cut one's throat, etc.*: *Bill Cosby kills me (makes me laugh hard)* [24, с. 59]; *We'll take over your business and put you in as manager at a fair salary. We can't stop you from trying to go it alone, but if you do you'll be cutting your own throat* [29, с. 128]; *It is no use buying raw commodities at cut-throat prices if the result is to impoverish prospective customers* [28, с. 129].

Іменники їжі є джерелом утворення лише двох концептуальних метафор, у яких екстралінгвальні об'єкти порівнюються з продуктами, що мають крихку структуру, наприклад *eggs, pie-crust, chocolate, cake, etc.*: *Promises are like pie-crust, made to be broken* [26, с. 196]; *Eggs and oaths are easily broken* [25, с. 201].

Досить поширеними в досліджуваній мові є метафори руйнації, сферою-джерелом яких є механізми. Так, в англійській мові емоції, почуття, настрої людини мисляться як прилади, тоді як чуттєві процеси виражаються через маніпуляції з відповідними пристроями, наприклад *floodgates, record, etc.*: *The bereaved woman is stunned and with drawn, but presently the flood gates are opened and natural grief has its way* [29, с. 441]; *A kid who knew how to turn on the charm* [28, с. 378]; *"Change the record, will you?" shouted Anne from the kitchen. "Do you realize you have been whistling the same tune over and over, all the time you've been fixing that window?"* [29, с. 99]; *At first, Cindy wouldn't open up with us (talk openly, express feelings freely)* [24, с. 74].

Менш продуктивними виявились метафори субкатегорії «будівля», у яких остання мислиться як одиниця простору, тобто утворює асоціативні зв'язки з позамовними явищами, які позначають зміну чи появу чогось нового. Наприклад, народитись – увійти в життя (*to enter the life*), видужати – повернути за кут (*to turn the corner*): *There is but one way to enter this life, but the gates of death are without number* [25, с. 225]; *His temperature is still going down, and he's breathing more easily. I think we can safely say he's turned the corner* [34, с. 156]. В окремих випадках актуалізуються структурні елементи будівлі, такі як дах, стіни, будівельні блоки тощо: *To cut blocks with the razor (to waste ingenuity etc.)* [25, с. 163]; *A chip off the old block* [25, с. 121].

Артефакт (з лат. *artefactum* – «штучно зроблений») – явище, процес, предмет, властивість пред-

мета чи процесу, поява якого в спостережуваних умовах за природних причин неможлива або є малоймовірною; це продукт людської діяльності, об'єкт матеріальної культури. Поява артефакту є ознакою цілеспрямованого втручання в процес або наявності певних неврахованих чинників [12].

Ця субкатегорія периферії концепту РУЙНАЦІЯ охоплює широке коло явищ матеріального світу:

а) коштовності (pearls, diamonds), які символізують мудрість, порядність: *"I am desolated to lose the pearls of wisdom that habitually fall from your cultivated lips," returned Haddo* [40, с. 31]; *She is very honest and will be hard to cut as a rough diamond* [25, с. 685];

б) господарські знаряддя, такі як нитка (що асоціюється з розповіддю), ливарна форма (початок, основа), відро (завершення життєвого шляху): *With this insight into a bold, ambitious, and ardent, yet artful and politic character, we resume the broken thread of our narrative* [42, с. 98]; *Nature made him, and then broke the mould (starting a fresh from fundamentals)* [21, с. 35]; *To have knacks in one's budget* [25, с. 431]; *When I kick the bucket, I want a huge funeral with lots of flowers and crying* [24, с. 93];

в) елементи одягу, що актуалізуються як показники матеріального добробуту, а їх відсутність, відповідно, – як фінансова неспроможність: *Tom beats the pants off Bob when it comes to writing poetry* [19, с. 28]; *To cut your coat according to your cloth* [25, с. 164];

г) музичні інструменти: *This was the first rift in the lute. It was clear to me that the Western Power must now prepare for a continuous struggle with the communist East, which would last for many years* [20, с. 481];

г) інші предмети: *All my plans fell to pieces* [30, с. 79]; *Tom promised to turn over a new leaf and do better from now on* [35, с. 219].

Цікавими є також приклади концептуальних метафор, сферою-джерелом яких є екстралінгвальні явища, об'єднані в групу «людина та суспільство», а саме такі субкатегорії:

– історія/міфологія: *At one stroke he had cut the Gordian knot, by-passing all the preliminaries – the maneuvering for position, the attacking at one point and giving way at another* [11, с. 128]; *Two myths about comedians: they all want to play Hamlet and they're all melancholic. Both are exploded by Richard Briers* [11, с. 172];

– війна: *I didn't like the way you tore into Dempsey's paper at the seminar (to criticize strongly)* [9, с. 376]; *There porters opened fire on the mayor* [1, с. 243];

– релігія та вірування, біблеїзми: *This was an overwhelming experience because <...> the seed fell on good ground* [9, с. 119]; *Break Priscian's head* [7, с. 82].

Сферою-джерелом більшості метафор периферії концептополя РУЙНАЦІЯ є процес виробництва, що, очевидно, зумовлюється семантико-ономасіологічною сутністю досліджуваного концепту, оскільки невід'ємною частиною процесу трудової діяльності є зміна фізичного стану, а саме відділення, поділ, розтріскування, розколювання, подрібнення, відрізання, тощо, наприклад: *To stop two gaps with one bush* [26, с. 303]; *Stop stitch while I put a needle in (a proverbial phrase applied to any one when one wishes him to do anything more slowly)* [25, с. 777].

Здійснений аналіз показав, що в англійській мові сферами – джерелами творення метафор концепту РУЙНАЦІЯ виступають людина, світ природи, результати людської діяльності. Висока продуктивність метафоричних моделей наведених типів пояснюється тим, що антропоморфна сфера та предметна (артефакт) є базовими моделями, які створюють основу метафоричної інтерпретації. З іншого боку, подібна обробка мовного матеріалу важлива тому, що в основі відношення до абстрактного імені лежать уявлення про його абстрактну сутність, яка склалась у цій культурі та передається традицією.

Перспективою подальших наукових розвідок є аналіз аксіологічного наповнення й образного компонента лінгвокогнітивної структури концепту РУЙНАЦІЯ.

Література

1. Бодуэн де Куртенэ И. Избранные труды по общему языкознанию : в 2 т. / И. Бодуэн де Куртенэ. – М., 1963–. – Т. 2. – 1963. – 391 с.
2. Иванченко М. Семантико-ономасіологічна сутність концепту ПОШКОДЖЕННЯ у сучасній англійській мові / М. Иванченко // Мова і світ: дослідження та викладання : матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Кіровоград, 2009. – С. 117–121.
3. Иванченко М. Структура лексико-семантического поля «поврежденности» в английском языке / М. Иванченко // Коммуникативные технологии в системе современных экономических отношений : матер. II Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 75-летию БГЭУ (г. Минск, 1–2 февраля 2008 г.). – Минск : БГЭУ, 2008. – С. 12–14.
4. Философская энциклопедия. – 4-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – 768 с.
5. Фрумкина Р. Концептуальный анализ с точки зрения лингвистики и психолога / Р. Фрумкина // Научно-техническая информация. Серия 2 «Информационные процессы и системы». – 1992. – № 3. – С. 11–18.
6. Augoustinos M. Social cognition. An integrated introduction / M. Augoustinos, I. Walker. – London : Sage, 1995. – 288 p.
7. Dirven R. Cognitive Exploration of Language and Linguistics / R. Dirven, M. Verspoor. – Amsterdam (Philadelphia) : John Benjamins Publishing Company, 1998. – 300 p.

8. Damasio A. The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness / A. Damasio. – San Diego ; New York ; London : A Harvest Book Harcourt, Inc., 1999. – 385 p.
9. Geeraerts D. Theories of Linguistic Semantics / D. Geeraerts. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 362 p.
10. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind / G. Lakoff. – Chicago : The University of Chicago Press, 1987. – 614 p.
11. Ortony A. Metaphor, Language, and Thought / A. Ortony // Metaphor and Thought / ed. by A. Ortony. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 1–16.
12. Prinz J. Furnishing the Mind: Concepts and Their Perceptual Basis / J. Prinz. – Cambridge : MIT Press, 2004. – 368 p.
13. Resnick L. Perspective socially shared cognition / L. Resnick, J. Levine, S. Teasley. – Washington : American Psychological Association, 1991. – 330 p.
14. Turner M. The Literary Mind. The Origins of Thought and Language / M. Turner. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 1996. – 187 p.
15. Van Heusden B. The mold of culture / B. Van Heusden [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.semioticon.com/frontline/van1.html>.
16. Vanprys J. Survey of Metalinguistic Metaphors / J. Vanprys // By Word or Mouth. Metaphor, Metonymy and Linguistic Action in a Cognitive Perspective. – Amsterdam : John Benjamins, 1995. – P. 1–35.
17. Beliakov V. La réalité russe à travers la métaphorisation des discours médiatiques / V. Beliakov [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metaphorik.de/10/beliakov.pdf>.
18. Zinken J. Metaphors, stereotypes, and the linguistic picture of the world: Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin / J. Zinken [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metaphorik.de/07/zinken.pdf>.

Джерела ілюстративного матеріалу

19. Collins Cobuild Dictionary of Phrasal Verbs. – 2nd ed. – London : Harper Collins Publishers, 2006. – 512 p.
20. Dictionary of Word and Phrase Origins / ed. by N. Rees. – New York, 1994. – 220 p.
21. Flavell L. Dictionary of Idioms and their Origins / L. Flavell. – London, 1994. – 216 p.
22. The MacMillan Dictionary of English Proverbs Explained / ed. by R. Ridout, C. Witting. – London : Pan Books, 1995. – 224 p.
23. Magnuson W. Canadian English Idioms. Sayings and Expressions / W. Magnuson. – Alberta (Canada) : Prairie House Books Calgary, 1993. – 112 p.
24. The Oxford Dictionary of English Proverbs / ed. by F. Wilson. – Oxford : Oxford University Press, 1992. – 860 p.
25. The Penguin Dictionary of Proverbs / ed. by R. Fergusson. – London, 1983. – 331 p.
26. Oxford Dictionary of Phrasal Verbs / ed. by A. Cowie, R. Mackin. – Oxford : Oxford University Press, 1994. – 515 p.
27. Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. V. 1: Phrasal Verbs / ed. by A. Cowie, R. Mackin. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 396 p.
28. Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. V. 2: English Idioms / ed. by A. Cowie, R. Mackin. – Oxford : Oxford University Press, 1991. – 690 p.
29. Oxford Phrasal Verbs Dictionary for Learners of English. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 377 p.
30. Alcott L. An Old-Fashioned Girl / L. Alcott [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/An_Old-Fashioned_Girl.html.
31. Alcott L. Eight Cousins / L. Alcott [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Eight_Cousins.html.
32. Arnim E. Christopher and Columbus / E. Arnim [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Christopher_and_Columbus.html.
33. Austen J. Sense and Sensibility / J. Austen. – London : Wordsworth classics, 1992. – 257 p.
34. Austen J. Pride and Prejudice / J. Austen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bookwolf.com/Free_Booknotes/Pride__Prejudice.html.
35. Buddha's Tooth. A Thailand Adventure [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Buddha's_Tooth.html.
36. Dickens Ch. David Copperfield / Ch. Dickens [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.free-ebooks.net/DavidCopperfield.html>.
37. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland / L. Carroll [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Alice's_Adventures_in_Wonderland.html.
38. Ellis A. Death Jag / A. Ellis, J. Stalen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Death_Jag.html.
39. James H. Daisy Miller / H. James [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Daisy_Miller.html.
40. Montgomery L. Anne of Green Gables / L. Montgomery [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Anne_of_Green_Gables.html.
41. Ryman E. Doctor Mooze / E. Ryman [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.free-ebooks.net/DoctorMooze.html>.
42. Sharma R. Caterpillar to Butterfly / R. Sharma [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.free-ebooks.net/Caterpillar_to_Butterfly.html.